

nei kito monografijos autoriui netrūksta. Perskaityta begalės teorinės literatūros, pasinaudota ir istorinės gramatikos, ir dialektologijos žymiausių specialistų darbais. Ir prie kiekvieno rimtesnio teiginio yra daugybė išnašų, nuorodų į kitų autorių darbus. Tai irgi savotiški argumentai, kad autorius ieško tikrojo kelio, neklaidžioja klystkeliais. Tačiau turbūt nė vienam, dirbančiam rimtą ir sudėtingą darbą, neįmanoma išvengti klaidų. S. Ambrazui nepavyko jų išvengti taip pat. Labai kruopščiai tas klaidas, atsiradusias dėl nepakankamo įsigilinimo į detales, yra jau išrinkęs ir pakomentavęs žymus dialektologas ir žodynininkas Vytautas Vitkauskas (žr. LKK XXXV 226–228). Todėl šioje recenzijoje nėra reikalo kartoti. Kam rūpės detalės, tas galės susirasti šią recenziją. Sutinku su V. Vitkausku, kad S. Ambrazas parašė įdomią knygą. Labai svarbi jos esmė, o dėl konkrečių faktų interpretavimo dar autorius turės pagalvoti, patyrinti ir tarmes, ir senuosius raštus.

Norėtųsi aiškesnės ribos tarp P. Skardžiaus, J. Otrėbskio ir S. Ambrazo atradimų. Žinoma, šiuo atveju galima ir pačiam skaitytojui pasiūlyti paieškoti. Bet apskritai šių dviejų kalbininkų darbo platesnio įvertinimo skaitytojais ieško ir recenzuojamojoje monografijoje.

Gerą įspūdį daro ir išvadinė, reziumuojamoji dalis. Ir norisi palinkėti monografijos „Daiktavardžių darybos raidos“ autoriui tolesnės sėkmės žodžių darybos istorijos tyrimo baruose.

Aldona Paulauskienė

Jan Rozadowski. Litewska gwara okolic Zdzięcioła na Nowogródzczyźnie, Praca Komisji językoznawstwa Nr 59, Opracowanie Adam Gregorski, Konsultacja Jan Safarewicz, Kraków: Polska akademia nauk, Oddział w Krakowie, 1995, 181 p.

Pagaliau iš spaudos išėjo ilgai lauktas žymaus lenkų kalbininko Jano Rozvadovskio bemaž prieš šimtmetį užrašytų Zietelos šnektos tekstų leidinys, pavadintas „Zietelos lietuvių šnektą Naugarduko krašte (Naugardijoje)“.

J. Rozvadovskis (1867–1935) vienas didžiausių lenkų kalbininkų, klasikinių kalbų mokovas, žymus slavistas, indoeuropeistas ir baltistas, savo darbus skelbęs lotynų, prancūzų, vokiečių ir lenkų kalbomis. Jis buvo Krokuvos universiteto profesorius ir rektorius, Lenkijos mokslų akademijos akademikas ir prezidentas, daugelio Europos nacionalinių akademijų ir draugijų, tarp jų ir Lietuvių mokslo draugijos garbės narys.

J. Rozvadovskis puikiai mokėjo lietuviškai. Suprasdamas didžiulę lietuvių kalbos tarmių reikšmę kalbotyrai, jis buvo vienas didžiausių sparčiai nykstančio pietrytinio lietuvių kalbos pakraščio tyrimo iniciatorių. Jau 1904 ir 1914 m. buvo sudaręs du šio pakraščio lietuvių kalbos vartojimo žemėlapius. Manytina, kad jis Anonimo slapyvardžiu pagal 1890 m. A. Platerio surinktus duomenis yra paskelbęs lietuviškų vietų sąrašą „Lietuvių kalbos plotas Vilniaus gubernijoje“ (1898 m.). Tikriausiai ne be jo paskatinimo 1928–1933 m. buvo surinkti duomenys ir O. Chominskio sudarytas „Lietuvių kalbos vartojimo žemėlapis Lenkijos respublikoje“ („Mapa obszaru językowego litewskiego w Rzeczypospolitej Polskiej“, opracował Olgierd Chomiński 1928–1933), kurio išliko vos keli egzemplioriai. Vietų sąrašai ir komentarai nespausdinti liko J. Rozvadovskio archyve. Matyt, tai ir buvo J. Rozvadovskio 1926 m. mėginimo suorganizuoti platų Lenkijos teritorijoje esančių lietuvių kalbos tarmių tyrimą rezultatas. Jo iniciatyva S. Šoberio bute buvo sukviesti žymiausi lenkų kalbininkai (J. Boduenas de Kurtenė, V. Pożezinski, K. Ničas, J. Otrębskis) ir nutarta aprašyti įvairias tuometinės Lenkijos lietuvių tarmes. O tam pirmiausia buvo reikalingos smulkios žinios.

J. Rozvadovskis Zietelos šnektos tekstus užrašė 1901 ir 1903 m. Po E. Volterio jis buvo antrasis kalbininkas susidomėjęs Zietelos šnektą. Trečiasis buvo K. Būga, čia lankęsis 1906 m.

Kad J. Rozvadovskis atvyko tirti Zietelos šnektos, tikriausiai nulėmė žymaus lenkų ir baltarusių etnografo kraštotyriminko Michalo Federovskio (1853–1923) iniciatyva. M. Federovskis (baltarusiškai Fedarouski) agronomaudamas ir administruodamas dvarus apie Ąšmeną, Gařdiną, Lędą, Naugarduką, Slānimą, Slūcką, Valkavišką ir kt., tarmiškai užrašinėjo baltarusių tautosaką, papročius, burtus, tyrė florą ir fauną, rinko senas knygas, įvairius dokumentus, rankraščius, dailės kūrinius, kasinėjo pilkapius ir kt. Jis palaikė glaudžius ryšius su žymiais to meto lenkų mokslininkais ir menininkais. Daugiausia įtakos jam turėjo tokios lenkų kultūros asmenybės kaip O. Kolbergas, Z. Gliogeris, mūsų kraštietis J. Karlovičius ir kt. M. Federovskio dvarą Podolėje (esantį pusiaukelėje tarp Slanimo ir Zietelos), kur buvo sukaupiti šie turtai, lankė daugelis įžymių lenkų kultūros žmonių. Kaip tik tuo metu Podolėje tarnavo puiki pasakotoja zieteliškė Regina Dargevičiūtė (1876–1958). Iš jos mokyti lietuviškai bandė pats M. Federovskis. Ar ne ši lietuvaitė paskatino M. Federovskį į Podolę pasikviesti paviešėti ir J. Rozva-

dovskį, kaip didžiausią lietuvių kalbos mokovą?! Ne veltui Regina Dargevičiūtė vėliau pasakodama didžiavosi mokiusi lietuvių kalbos savo šeimininką Federauską ir „Krakovo profesorius“ (J. Rozvadovskį).

Be Zietelos, J. Rozvadovskis yra tyręs ir vakarų aukštaičių kauniškių tarmę. Jo užrašytos pasakos iš Sudargo apyl. (Šakių raj.) buvo padaugintos ir Lenkijos studentams ilgą laiką tarnavo kaip lietuvių kalbos mokymo priemonė.

J. Rozvadovskio užrašyti Zietelos šnektos tekstai, kol buvo išspausdinti, praėjo ištisą golgotos kelią. Jau J. Rozvadovskis rengė juos spaudai, bandė rašyti įvadą ir tos šnektos aprašą (plg. p. 81–108). Rėmėsi didžiausiais to meto lietuvių kalbos žinovais F. Kuršaičiu, K. Jauniumi, K. Jurkšaičiu, A. Baranausku, F. Fortunatovu, A. Bezenbergeriu, E. Volteriu, H. Hirtu ir kt. Po J. Rozvadovskio mirties jo archyvą perėmė lenkų kalbininkas K. Ničas (Nitsch). K. Ničas 1945 m. tuos tekstus parodė jau į Lenkiją nusikėlusiam buvusiam Vilniaus universiteto kalbininkui baltistui Janui Safarevičiui (Safarewicz 1904–1992), kuris pasiūlymą J. Rozvadovskio mokinį klasikinę kalbų specialistą Adamą Gregorskį (1906–1993). Pastarojo kalbininko atsidėjimu Zietelos tekstai spaudai parengti buvo jau 1956 m. Tačiau dėl gana sudėtingos transkripcijos, ypač dėl netradicinio kirčių žymėjimo J. Rozvadovskio užrašytus tekstus paskelbti tapo įmanoma tik atsiradus kompiuterinei technikai. Spausdinamą darbą galutinai sutvarkė ir suredagavo Krokuvos kalbininkas baltistas prof. Lešekas Bednarčukas (Leszek Bednarczuk). Konsultacijomis ir patarimais prie šio darbo yra prisidėjęs ir kitas lenkų baltistas, puikus lietuvių kalbos mokovas prof. Voiciechas Smočinškis (Wojciech Smoczyński).

Knygą sudaro J. Safarevičiaus parašyta prattarmė, A. Gregorskio – įvadas. J. Rozvadovskio užrašytų Zietelos šnektos tekstų faksimilės ir jų transliteracija (perrašė A. Gregorskis), J. Rozvadovskio – medžiaga Zasečių (kaimo) šnektos aprašui, A. Gregorskio – pastabos apie šnektos kalbą, jo sudarytas lietuviškai-lenkiškas žodynėlis ir pagaliau L. Bednarčuko baigiamasis žodis – *postscriptum*. Gale pridėta trumpa Zietelos šnektos tyrimo bibliografija, sutrumpinimų sąrašas ir reziumė prancūzų kalba.

Patys tekstai gana įvairios tematikos. Tai dainos, eilėraščių ar romanų vertimai, pasakos, sakmės, anekdotai, raudos, kai kurių papročių ir būdingesnių nuotykių pasakojimai. Gale pateikta gražus patarlių ir priežodžių pluoštelis.

Bene daugiausia tekstų (plg. p. 12–34) užrašyta iš zasečiškės Reginos Dargevičiūtės. Juos J. Rozvadovskis pažymėjo raide R. t. y. iš Reginos užrašytos eilės, jų vertimai ir pasakos. Kiti tekstai užfiksuoti iš pagiriškių Mikalojaus Tilviko, Jono ir Vincento Dicevičių, iš teteikiškės Kiprijonos Bagdelytės, tačiau konkrečiai, kuris tekstas kurio pateikėjo, tikslesnės metrikos trūksta.

J. Rozvadovskio užrašytų ir dabar paskelbtų Zietelos šnektos tekstų reikšmė yra daugialypė. Pirmiausia tie tekstai užrašyti tuo metu, kai apie Zietelą lietuviškai kalbėjo dar visų kartų atstovai: seneliai, tėvai ir vaikai. Lietuviškai mokančių ir suprantančių skaičius dar siekė apie tūkstantį asmenų, kurių daugiausia buvo Zasečių kaime, mažiau Pagiriuose, Narčiuose, Teteikiuose ir kt. Antra, J. Rozvadovskis užrašydamas tekstus galėjo pasikliauti tik savimi, savo žiniomis. Nebuvo nusistovėjusios nė lietuvių kalbos rašybos, nebuvo nė vienodos transkripcijos ir kirčiavimo tradicijos. Trečia, J. Rozvadovskio užrašyti Zietelos šnektos tekstai iki šių dienų išliko „karšti“, t. y. tokie, kaip tuo metu kalbininkas girdėjo ir pajėgė užrašyti (vėliau jų neredagavo, nelygino ir netaisė).

Sudėtinga ir įvairuojanti J. Rozvadovskio transkripcija aiškintina daugeliu priežasčių. Pirmiausia užrašytojas, matyt, norėjo fiksuoti visus tarimo svyravimus. Daugelis Zietelos šnektos atstovų buvo dvikalbiai arba daugiakalbiai. Neretas jų buvo išaugęs mišrioje šeimoje. Anot K. Būgos, net ir grynai lietuviškose šeimose išaugę asmenys dėl lietuvių kalbos skurdumo gudiškai kalbėjo geriau negu lietuviškai. Viena iš pagrindinių J. Rozvadovskio informančių Regina Dargevičiūtė anksti buvo tapusi našlaitė ir visą gyvenimą tarnavo pas svetimus slavakalbius žmones. Lietuviškai ji tebuvo kalbėjusi tik vaikystės metais ir retkarčiais paviešėdama gimtajame Zasečių kaime. Vadinas, informantų kalba nebuvo be priekaištų. Todėl J. Rozvadovskio įvairuojanti transkripcija yra žmonių tarties ir fiksavimo derinimo rezultatas.

Kad užrašytojas nenuėjo lengviausiu vieno-dinimo keliu yra ne priekaištas, o didžiausia dorybė. Kitas dalykas, kad kalbininkas ne visur suspėjo pažymėti priebalsių minkštumą, balsių priegaidę ir kiekybę, bet pastarieji atvejai nėra labai dažni. Išlikę autentiški J. Rozvadovskio Zietelos tekstų užrašai gali stebinti ne vieną lingvistą, kaip tvarkingai ir sudėtinga transkripcija ekspromptu jis gebėjo užrašyti rišlų svetimos kalbos tekstą. Pasi-taikantis vienas kitas riktas ar nenuoseklumas neturėtų pakenkti J. Rozvadovskio, kaip gero lituanisto, vardui.

J. Rozvadovskis buvo gerai susipažinęs su to meto lyginamosios kalbotyros ir lituanistikos pasiekimais. Jis vartojo tuo metu lietuvių kalbai pritaikytus ir nepritaikytus (lenkiškus) rašmenis. Žymėjo pagrindinius kirčio (priegaidžių) ženklus, kuriais atspindėjo garsų kikybę, o jų trūkdamas, stengėsi papildyti juos tam tikromis ženklų kombinacijomis.

Kaip ir pirmieji lietuvių raštininkai J. Rozvadovskis įvairiai žymėjo siaurąjį *é*: vienur (kirčiuotą) kaip *e*, pvz.: *bég* 'bėk', *śédō*, *dvì néd'éli*, kitur (paprastai nekirčiuotą) kaip *ē*: *mérgātē*, *nūmirē*, *pōnaitē*, – *é*; *mégō*, *śéd'eĭ*, *śėnavóti* 'gerbti, saugoti' arba *ē*: *pōnē*, *sūknē*, *prāmulkē* 'prarijo'.

Lenkų rašybos pavyzdžiu J. Rozvadovskis kietąjį arba sukietėjusį *l* nuosekliai rašė *t*: *arkūkas*, *gulėj* 'gulėjo', *laidō* 'leido', *paktūysē*, *platus*, o minkštąjį *l*, minkštumo atskirai dažniausiai nežymėdamas: *bōč'ūlu* 'bočiuilui', *kelū*, *pripilč'e* 'pripilčiau', greta *bōč'ūl'ō*. Priebalsių minkštumas dažniausiai žymimas minutės ženklu virš raidės: *apsisake*, *bóčis* 'tėvas', *pabučūsu* 'pabučiuosiu', *mañē*, *tavē*, *tēn*, *žūri*, rečiau – dešinėje raidės pusėje viršuj (transponuojant tekstą šiuo atveju rašomas apostrofo (kablelio) ženklas), pvz.: *b'er-n'alū*, *d'evintā*, *m'erg'ālē* ~ *mergėlē*, *p'enktā*, *vād'ē* 'vedė'. Grynai lenkiška tartimi perteikiami priebalsių junginiai *chv* arba *xv*, *kv*, *sv*, *tv*, pvz.: *chfāras* / *xfāras* ~ *chvāras* 'nesveikas', *ketfirtōs* ~ *ketvirtōs*, *nakfōt* ~ *nakvōt*, *sfetīmām* ~ *svetimañ*, *sfōtūсна* ~ *svotūсна*. Bemaž visada atskirai rašo neiginį *ne* su veiksmožodžiais, net kai kirtis atitraukiamas į neiginį, pvz.: *ne būs*, *ne pasakej*, *nē turi* ~ *nēturi*, nors kartais ir *nerink*, *nēved'ej*.

Nekirčiuotų balsių ilgumas nurodomas brūkšniu virš raidės: *atājā* 'atėję', *iškašē an sūnālō gītā ma'itā* 'kapa', *vīsā dārbā d'irba*, o kirčiuotų balsių kiekybė dažniausiai nežymima. Jų kiekybę rodo kirčio ženklas. Iš prigimties ilgieji balsiai ar dvibalsių dėmenys, rečiau dėl kirčio pailgėję trumpieji balsiai žymimi tvirtapradės arba tvirtagalės priegaidės ženklais, pvz.: *avižū* ~ *avižū*, *duktūkā* ~ *duktūką* 'dukrelę', *stōši pō var'ālejs*, *niektousoū aš*, *kat tū sakej*, *v'īsā t'īsā pasakīsu*. Tik retkarčiais pasitaiko išimčių, pvz.: *būt* ('buvo') *pōnas sa pōnāj* ir *pōnas pōnā iz dvārō išv'ed'ē* (p. 41 ir kt.). Kartais tos priegaidės tarsi painiojamos, pvz.: *būši*, *bóč'is*, *iškūtē*, *išv'ldō*, *b'ėginėdarni*, *kamisōris*, *l'lep'ē*, *mī'l'ūtkas* 'mielasis', *nī'ko*, *nulėkčē* ~ *nulėkčia*, *pōnas*, *slūžit* 'tarnauti', *tavōrišas* 'draugas', *v'irus*, *žurėdama* greta *būča bōčo išb'ėginėjau*, *kūtē*, *kamisōri*, *l'ēpe*, *mī'l'ūtkas*, *nī'ks*, *pas pōnā slūžina*, *tavōrišo*, *paž'urėkit*. Galimas daiktas, tai priklausė nuo

žodžių pabrėžimo sakinyje, nuo šnekos (teksto diktavimo) tempo ir kt.

Gana nevienodos kokybės ir kiekybės balsius J. Rozvadovskis žymėjo kairiniu kirčio ženklu (graviu). Galbūt jis taip norėjo pažymėti nedėningai pailgėjusius trumpuosius balsius, pvz.: *b'ūt*, *bōč'ūl'ō*, *gūli*, *prāmulkē* ir patrupėjusius ilguosius. Ypač dažnai šiuo ženklu pažymėtas dėl kirčio pailgėjantis (nevisai ilgas, dabar „vidurinės“ priegaidės ženklu žymimas) pusilgis *a*, pvz.: *ānas* 'jis', *ānis* 'jie', *grāž'ā* ~ *grāžij*, *pō krūmālu*, *tāke* ~ *lēkia*, *pasākē*, *pātī*, *p'irkātēn*, *rāktā*, *stālō*, *užrākē* 'užrakinu' greta *nāmas*, *kojātēni*, *pasāket*, *uśirākē*, *vākarō*. Kartais taip pažymėti net iš prigimties ilgieji balsiai, pvz.: *atlėkē* ~ *atlėkē*, *jā* ~ *jā*, *jēmē* ~ *ēmē*, *jī* ~ *jī*, *namōp*, *sūrī* ~ *sūrī*, *šlūbō* greta *jā*, *namōp*, *sūris* arba tvirtapradžių dvigarsių pirmasis dėmuo: *ārk-lō*, *jai*, *tāiskit*, *mān*, *vānd'ēnō* greta *tāiskit*, *tāngo*, *mān*, *vānd'ēnō*. Dėl priegaidžių defonologizacijos kartais pirmajame dėmenyje sukirčiuojamas ir šiaip jau iš prigimties tvirtagalės dvibalsis ar mišrusis dvigarsis, pvz.: *ait* ~ *ait* 'citi', *jīmtū* ~ *jīmtū*, *inlindō* ~ *inlindō*, *išlindō* ~ *išlindō*, *p'irkō* ~ *p'irko*, taip pat *klāys* ~ *klaūs*, *mélž'asi* ~ *mėldžiasi*, *paklāysē* ~ *paklaūsē*, *pamīršo* ~ *pamīršo*, *sūntē* ~ *sūntē*, *vérkē* ~ *vérkē*. Antruoju dėmeniu einančių sklandžiųjų priebalsių cirkumfleksu J. Rozvadovskis niekada nežymi. Įvairiai kartais rašomi ir gryniesi tvirtagalės dvibalsiai, pvz.: *ašs*, *ašsim*, *sakoū*, bet *labāj*, *vājko* ir kt.

Nepailgėję trumpieji balsiai dažniausiai žymimi dvigubu graviu, pvz.: *ašši*, *ašši*, *anā* 'ji', *arkūkas*, *brangūs*, *būs*, *dūrēs*, *durīs*, *ātlėkē*, *gerēst* 'geriau', *mōmā*, *mōmūtē*, *pāšoukē*, *pāts*, *sūrū*, *v'īsa*. Šiuo ženklu paprastai žymimas ir visada trumpas tvirtagalių dvigarsių pirmasis dėmuo, pvz.: *dabārgi*, *dāntī*, *d'iržas*, *mėrgā*, *pav'ėrktū*, *raskīrs*, *śēn*, *šiltī*, *tēn*.

Kiek neįprastai atrodo tvirtagališkai sukirčiuoti naujos kilmės dvigarsiai *ej*, *oj*, susidarę trumpėjant veiksmožodžių su priesagomis *-ėjo*, *-ojo* būtojo laiko III asmens formoms, t. y. nukritus galūnei *o*, pvz.: *gulej*, *inpadaboj*, *miegoj*, *nežnoj* 'nežinojo', *norej*, *prip'irkinėj*, *ragej*, *śed'ej*, *stoj*, *turej* greta *dav'inėj*, *gutėj*, *nuorėj*, *stól*. Galbūt tokiu būdu J. Rozvadovskis norėjo pažymėti pusbalsio *i* tarimą ar jo dominavimą.

Taigi nežiūrint minėtų ir dar įvairių kitokių fonetinių Zietelos šnektos svyravimo ypatybių, mums neįprasta J. Rozvadovskio transkripcija turi realų pagrindą. Ji leidžia nestandartiškai pažvelgti į unikalią Zietelos šnektą.

Tikriausiai dėl informantų kaltės tekstuose pasitaiko nesuderintų sakinio dalių, pvz.: *pašūvō*

sūnālū advōbnīnes (= advobninius 'silkinius') *marškinūkūs* (p. 5); *v'isī* (= visos) *p'irkālēs použrakiñētōs* (p. 38), *kap bēdōs nēerā, tai asmōkus* (= *asmōku* 'pinigų') *nērā* (p. 76). Galimas daiktas, kai kurių greitai sakomų žodžių ar frazių nėra gerai išgirdęs bei supratęs ir pats užrašinėtojas, pvz.: *aš tav'ē mēgou*, tar (= tai ir) *mēgsu* (p. 5); *jēmē šōkt* (= *šaukti*) *vajkūč'ū namōp* (p. 19); *kāulā mātē, o kālīnas aplājzē, o prašlē* (= *pasle* 'po, paskui'), *kālīnō kalīka* (p. 51); *dakt* (= dengt?) *kālīnius, alē žōdīs šītas, gērās kap kalīnēj* (p. 74); *bōba ch'itrās'ē* (= *chytrasnē* 'gudresnė'); *kat* (= *kab*) *čertas* (p. 75); *nē kab'īk bōbōs grīšu, bōba prikratīs ir patētrīēs* (= pati atneš) (p. 78).

J. Rozvadovskio užrašytų Zietelos šnektos tekstų rankraštis palyginti kruopščiai dešifruotas. Tačiau dėl transkripcijos sudėtingumo bei įvairavimo pasitaiko transliteravimo klaidų. Dažnokai praleistas žodžio kirtis, pvz.: *kaiķē* = *káikē* (p. 1); *uždouž'eļ* = *ūždoužēļ* (p. 20), *h'ajt* = *hāj* (p. 20), *aijō* = *ājō* (p. 21), *mērgā* = *mērgā* (p. 24), *išaušu* = *išaušu* 'išausiu' (p. 38), *žantō* = *žántō* (p. 50), *nuvaž'av* = *nuvaž'av* (p. 50), *haš* = *hāš*; kartais pakeistas kirtis: *gīlā* = *gīlā* 'gilių' (p. 6), *namōp* = *namōp* (p. 9), *nōrēs* = *norēs* (p. 58); nepažymėti priebalsių minkštumai: *kūmēt* = *kūmēt* (p. 4), *mo^amūtā* = *mo^amūtā* (p. 6), *mōmūtaļ* = *mo^amūtāļ* (p. 6), *važ'āugi* = *važ'āugi* (p. 8), *žofūtā* = *žofūtā* (p. 16); nepažymėti balsių ilgumai (kiekybė): *mērgā* = *mērgā* (p. 4), *suiāl'is* = *sūnāl'is* (p. 7), *dārba* = *dārbā* (p. 7), *tokē* = *tōkē* (p. 8), *pastāte* = *pastātē* (p. 29), *tāyke* = *tāykē* (p. 51). Pasitaiko praleistų raidžių ar žodžių, pvz.: *jūkeši* = *jū^okeši* (p. 2), *jū* = *jū^o* (p. 10), *do* = *dor* (< *do* ir, p. 14), ir žodžių, sukeistų vietomis: *potām kab ānēs jēmē kūltīs* = *Potām kab jēmē ānēs kūltīs* (p. 52) ir įvairių kitokių korektūros klaidų: *doūģis* = *daūģis* (p. 1), *nē^abūs* = *nēbūs* (p. 5), *p'irkāie^l* = *p'irkāleļ* (p. 6), *kaųtukūs* = *kaųtukūs* (p. 14), *intāp'ineļ* = *intāp'ineļ* (p. 20), *do* = *oļ* (p. 25), *atģi* = *alģi* (p. 31), *afotū^osna* = *sfotū^osna* (p. 31), *striechōs* = *striechōs* (p. 52), *tāstōs* = *tāštōs* (p. 59) ir kt.

Bibliografijos skyrelyje trūksta K. Būgos darbų apie Zietelos šnektą: Lietuvos rytų saloje, – Lietuvos ūkininkas, Nr 41, 1906, 498–500; Zytelos (lenk. Zdzięcioł, Slanimo apskr., Gardino gub.) parapijoje sakoma šiaip, – Viltis, Nr. 125. (160), 131 (166), 1908. E. Volterio darbai apie Zietelos šnektą nurodyti netiksliai. Jie yra šie: Zur litauischen Dialektkunde, I: Die Litauer im Kreise Slonim (Slanimas), Gouv. Grodno (Gardinas), – Mitteilungen der Litauischen Litterarischen Ge-

sellschaft, IV, Heidelberg, 1899, 166–173; Sledy drevnich Prusov i ich jazyka v Grodnenskoj gub, – Izvestija otdelenija russkogo jazyka i slovestnosti Imperatorskoj Akademii nauk, XVI (4), 1912, 151–160.

Šie ir kiti netikslumai nemažina leidinio reikšmės. Jie yra neesminiai, o skaitytojas nesunkiai čia pat gali pasitikrinti. Už šį Zietelos šnektos tekstų leidinį tiek autoriui J. Rozvadovskiui, tiek parengėjams liks dėkingi visi, kam yra brangi lietuvių kalba ir dabar jau amžiams nutilusi pati Zietelos lietuvių šnektą.

Aloyzas Vidugiris

Bonifacas Stundžia, Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistema, VU Baltų filologijos katedra, Vilnius: Petro ofsetas, 1995, XIII, 218 p.

F. de Saussure'as, L. Hjelmleivas, J. Kuryłowiczius, P. Garde'as ir kiti užsienio kalbininkai pirmieji atkreipė dėmesį į kirčio ir morfemų sąsajas. Lietuvių kalbos žodžių morfemų akcentinių savybių tyrimo svarbą įtikinamai parodė A. Girdenis – „Lietuvių kalbos gramatikoje“ (Vilnius, 1985; rus. k.) ir „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ (Vilnius, 1994; 1996) jis išdėstė morfonologinės kirčiavimo analizės pagrindus. Deja, šių akademinių leidinių kitų skyrių autoriai, aprašydami įvairių kalbos dalių kirčiavimą, tuo nepasinaudojo. Mokslinėje spaudoje pasirodydavo daugiausia D. Mikulėnienės, B. Stundžios straipsnių, kuriuose į lietuvių kalbos kirčiavimą žvelgiama morfonologo žvilgsniu.

Recenzuojamoje knygoje B. Stundžia užsibrėžė tikslą nuodugniai tirti visą lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistemą, kurios dėsningumus lemia akcentinės morfemų savybės: akcentinė galia, kirčiuotumas, akcentinė dominacija, atrakcija, mutagenija. Šiam autoriui pirmiausia teko sutvarkyti sąvokų ir terminų inventorių, nustatyti jų subordinaciją, o vėliau visa tai išbandyti einant per visas kalbos dalis, per visų tipų darinius. Iš karto galima pasakyti, kad B. Stundžia sėkmingai išsprendė nemažą teorinių klausimų, pasitelkę gausią ir įvairią kalbos medžiagą, ją tinkamai išnagrinėjo.

Teoriniai darbo pagrindai dėstomi pirmajame knygos skyriuje. Čia nusakomos pagrindinės ir papildomos morfemų akcentinės savybės, patiekiamas akcentinė morfemų klasifikacija (atskirai pirminių žodžių ir darinių), aptariami kiti kirčiavimo veiksniai. Tolesniuose skyriuose visu tuo remiamasi nagrinėjant įvairias kalbos dalis.